Lichamelijk en geestelijk wordt arbeider echter verkreupeld.; hijzelf wordt
een aanhangsel van 't kapitaal".
Toch zetten zelfstandigheid; geen kon uit leken gemist worden. Klachten van bourgeois over gebrek aan tucht; bepalen omb. max loon en min. arbeidstijd
Invoer grootkapitalisme in Engeland Hiervan einde door invoer van machinerie. Machines uitgevonden die 't werk deden van elke geschoolde arbeider: hersens bouwer vervt hersens arbeider; nu geen vakkennis meer nodig; onopgeschoolde goedkoope werkkr. aan te stellen. Deze kwam maar hoe? De spinmachine v Arkwright, door waterkr of handkracht en bewerkt gebracht, verlaagde productie kosten; overal door concurrentie handwevers in Engeland er onder gebracht: troepen honderige werkloozen zwervend rond, bloezen machines stuk, staken fabrieken in brand. Waardoor nood voor elke prijs arbeid te koop - overbevolking verdween niet meer; geen wet of kwam meer
nodig - langdurige arbeidsdag. Gebruik van vrouwen en kinderen.
Eenmaal machines ingevoerd, werd naar nieuwe bewegkr gezocht; stoom
mach. door Watt gevonden; daardoor onbepaalde samenhoop van bewegkracht
in kleine ruimte. Hierdoor grenzeloze uitbreiding der productie mogelijk;
voor grenzeloze ophoping van kapitaal deur geopend. Door steeds verdere
verbetering machinebouw zelf volmaakter; voor vervoer spoorwegen en
stoomboten, wereldverkeer. Engeland bedekte zich met fabrieken schoorsteen,
waaronder millioenen slaven een ongehoorde ellende leden. Van uit Engeland
verbreidde zich de nieuwe techniek in 't overige Europa
vervolg dezer geschiedenis in handen Arbeidersbeweging.

Dus 2 groote omwentelingen, een in 16de, een eind 18de eeuw.

Fransche revolutie Wie anders niets weet van de economische basis der groote geschiedenisfeiten weet doorgaans wel, dat de Fr rev. de klassenstrijd der bourgeoisie was, waarin ze de adel, de feodale macht en standenstaat, ten onder bracht. Ieder weet dat hier de strijd tusschen de 3de stand, de burgerij, en de 1ste en 2de, adel en geestelijkheid gestreden werd.
Te vroeger reeds gezien hoe de revoluties in de 17de eeuw, die wij de hervormingen noemen, uitgevochten was op een deelin der macht tusschen de bourgeoisie eenerzijds, en de vorst, met adel, hofstoet etc als bestuursfunctionarissen, dienaren v d vorst anderzijds. Waar het régime republikeinsch was, als in Holland, konde de Oranjes soms bijna koninkl. macht krijgen, omdat ze noodig waren - waar als in Frankrijk regeeringsvorm absolutistisch was, had ze zooveel in welgevig meer te leggen, dat de burgerij ruimte en gelegenheid voor ontwikkeling en industrie had. Maar zulk een vorm is nooit standvastig. In Frankrijk voor de bedeling (evenals in Engeland) dat adel wel niet meer heerschte, maar toch nog macht bezat, feodale rechten over de boeren, de pachters.
Gaan we ontwikkeling dezer klassen na: het koningschap, als absoluut gezag, voelde zich de bestuurder, die als landvader voor de welvaart van 't volk te zorgen had. Niet zonder eigenbelang: haar inkomen was beloning, en dragende kracht verhoogen lag op haar weg. Daarvoor welfare, maatregelen beschermen, bevorderen v industrie (Colbert) soms overlegen tegen concurrenten (Holland Engeland Frankrijk). Natuurlijk eigen macht en roem werd zelfdoel.
Bourgeoisie: werd voor een deel rijke, hoge financiers (joden), die koning en adel leenden; kleineren door belasting gehoffen.. Adel eindelijk

vond het meest bronend hofadel te worde en uit gevolg bevoorrecht te worden. Behend, hwe ze financiën opbeerde, verschwonde weelde en zedeloosheid; hieraan hooge geestelijkheid mee, die uit adelstand bestond; daarbij belastingschroef steeds drukkender. Adel heeft diepe (bezit veel grond · Geestelijkheid bezit 1/5 van alle land) in schulden, zorg boeren uit. Nieuwe Raamlenstand, juristen, die tot soort nieuwe adel over en functies va oude overnam. Alleen lagere arme adel, en dorpspastoors en buiten: zij even verontwaardigd als burgers. Want burgers voelden dit als ondragelijk voelen. (maar meest zeer betrokken)
Thuis hoofddenkt, verdorie · vlijt, schraapzucht vond in hofleven va luchtig en verkwistig, waar hun zuurverdiende centen opgemaakt werde steeds voorwerp van haat en spot.

Bij eerste gelegenheid: zwaard vorst, die evenwicht met wet te houden wist / uitbanste. Iedereen was ontevreden, maar ieder op zijn eigen manier · ~~Adel~~ Hofadel, strenge ouderwetsche landadel, hoge financiers, De kleine burgerij, de boeren. Eerste omdat hun leven in staatsbankroet uitliep, de 2de om oude toestand te herstellen 3de om meer zekerheid voor staatsleen 4de: 1/6 omdat ze als kleinkapitalisten effecten hadden; omdat ze belang hadden bij afschaffen der privilegie, bij vermindering der belastingen: bij herroeping v 't Edict, dat buitenlanders (uit vreeze voor Kalvinisme) handel markt en kolonien niet kon beschermen; 5de wegen algehele ellende en nood. (De burgerij gezien door intellect) Eisch van Brachts leidend centraalbestuur was geheel misluld.

t gelden als belasting toestelle, onder politie opzicht
Scheiding arbeiders en bourgeoisie hier en daar reeds (Lyon, Parijs) tezamen tegen absolutisme in beider belang.

Boeren onwetend, onderdrukt, in smerigste ellende; geen recht op zwaard eigendom; heerendanten, tienden, (3 mln 1/3), wildschade, Bezaten samen 1/3 v grond, meeste hooge grondbelasting alleen opbrengen — Van 100 fr ink 53 grondlasten, 14 aan heer, 14 aan kerk: overige 19 nog door zoutbelasting etc verminderd (ieder moest 7 p. per jaar koopen)
Hongersnooden, steeds oorlog; telkens honger opstanden door militaria bedwongen
Uitgezogen in de Jura. Bedelaars, zwervenden
Daar tegenover zinnelooze verkwisting aan 't hof —
Intell. bewegg: Helvetius. Volbach, Voltaire, Rousseau, Diderot — door adel beschermd en door volk gelezen —
Malesherbes en Turgot, Necker, Calonne, Brienne
Hield te voren: parlementen vertegenwoordigers der hooge bourg en beamtenadel welke belasting op adel niet toestaan, en verklaarde alleen nat. verg. va standen had dit recht.
Elk vreest voor privilegien tast tenzij de monarchie aan, hun eenige steun.
Nationale vergadering 3de stand 600, omdat anders hervorm, toch misluklen zou kiezer wie belasting 6 fr betaalde of meesterbrief of grond had, getrapt. By geestelijkheid 208 pastoors, by 600 burgers 2 geest, 12 edels, 18 stadsraad, 100 beamte, 212 woorde zelfs koopliede en boeren
5 Mei '89 samenkomst Versailles; twist; 17 Juni besloot 3de stand in algem zaal zich als nat. verg te beschouwen, die alleen recht had; geestelijkheid besloot zich aan te sluiten — bed in de kaatsbaan — (samenbleven tot grondwet er was)
Opkomst der verg. door komst misluide Mirabeau — 47 va adel onderbleven sloten aan
Troepensamenhelen onder Broglio; volk in Parijs wapent zich, vele bressen loopen over.
14 Juli Bastille bestormd; koning durfde niet aanvallen; ~~de~~ Deputies; en Parijs burgerwacht onder Lafayette en gemeenteraad gekozen. Emigratie begon

Boere slaan op, steden kasteelen en klooster in brand; steden nemen gemeenteraden en milities.
14 Aug. afschaffing der heerlijke rechten en verscheidene, tienden, gilden, lijfeigenschap, belastingvrijheid, provinc. privilegien, ambtenverkoop – Verklaring der menschenrechten
Nu strijd der partijen: : veto recht v. koning, kamers welgevend of adviserend.
Mirabeau's party won: om 2 jaar kamerverkiezing, niet te ontbinden, veto v koning slechts uitstellend karakter
Hof zint op staatsgreep. Parijzenaars, in clubs georganiseerd, halen koning naar Parijs en nat. verg. gaat mee.
Jakobijnenclub: dem-konstit. Mirabeau, Sieyès, Bailly gaan er uit, zuivere democraten blijven, toen nog zwak in de verg; hierbij Desmoulins, Marat, Robespierre. De Pers
Nat. verg. vreest 't volk; hiervoor verdeelt burgers in act. en passieve.
2 Dec 89 geestelijke goederen tot staatseigendom en verkocht om financiële nood
Mirabeau omgekocht; geestelijke luisteren
Feest op Marsveld: Duurte en hongersnood in Parijs drijft voort. Marat strijdt voor 't volk
Opstoven der burgers. Klassenegoisme. Verbod v arb. vereeniging 1791. Eindelijk staatswerkpl, ateliers de Charité; ook uit andere steden; vormen revol. macht
Vlucht van de koning 1791 – zijn huichelarij – Gevangen; Republ. stroomt
3 Sept grondwet voltooid – constit. koningschap.; bescherming van eigendom beperkt kiesrecht
14 Sept beëedigt koning deze. Laatste wet, Leden der vorige niet verkiesbaar
Wetgevende vergadering 1791 Oct 30 bijeen – Een enkel absolutist; rechts waren de vroegere meerderheid, constitut. koningsgezinden; centrum Gerondisten, strijden met vrijheid, eerste burgerlijk-republikeinen, parlementaristen, fijnste intellectuals strijden met Griekenland en Rome, Brissot, Vergniaud, Condorcet, Pétion (maire Parijs) mevr Roland, – Links zuivere republ, Jakobijnen, demotor, heffen vaan alg. kiesrecht.
Krachtigsten buiten verg. in de club. Robespierre de onomkoopbare. Voornaamste strijders in zijn club de Cordeliers (Danton, Desmoulins, Marat, Santerre)

Gemeentebestuur onder Pétion; grootste macht bij secties, aanvoerders der volksbewegingen. Dadelijk conflict met koning over veto.
Emigranten manifest, legers aan de grenzen. Samenzwering van 't hof
Eindelijk Girondisten meerderheid onder Dumouriez. Beweegen naar partijleus.
Pruisen Oostenrijk verbond Feb 92. Robesp. vreest verraad van Lafayette en anderen, Girond. Leven oorlog verlies door koning steunde. Eerste overwinning der Oostenrijkers; hof heeft brutaler op. Girondijnen klagen arbeiders lage hof en hooge bourgeoisie. Veto.
Demonstratie 20 Juni v. voorleden, misluist door kalmte koning; realist pers verscheurt
Pruisen voegt zich bij Oostenrijk. Marsa oproep 't vaderland in gevaar.
Marseillaise. W.V. verklaart vaderland in gevaar, gemeentebestuur permanent
Manifest van de Pruisen. Bestorming der Tuilerieen. Oude rechte bourgeoisie door klassegenoten bedwongen door
Pruisen bedreigt, eischte afsetting v koning. Volk en soldaten onder Dalbon uit 12 bestormden T.
Commune omvormt. Koning vlucht naar W.V., gevangen gezet en afgezet
In commune Robespierre, Collot d'Herb, Billot Varenn; Danton minister; invloed v Marat.
Commune trots politie aan zich; royalisten in hechtenis; gerechtshof ingesteld – guillotine
Opwinding door val v Verdun en opstand in provincie. Septembermoord onder
Maillard op royalisten, terreurbewind in Lyon. (omg 1000). Pruisen heroveren
20 Sept '92 Nationale Conventie met alg. kiesrecht maar gekuipte verkiezingen. (Marat erkozen)
Nood in Parijs. Danton, Marat, Robesp. in Parijs gekozen. Rechts republikeinsche zuiver bourgeois, links bergpartij; Jacob, democraten. Deze hebben Frankrijk gered. Oostenrijkers bij Jemappes geslagen, Custine verovert Mainz
Koning Lodewijk veelhoofd Jan 93. Nieuwe nood in Parijs; commune terreur
Opkoopers en speculanten. Marat leze de Girondijnen.
Eerste coalitie v Pitt, Royalisten in Parijs, Vendée; zoovoort meer opgeroepen

Jacobynen energieke leus; tribunaal opgericht; hooge oorlogs beluste van
rijken. Verraad v. Dumouriez na nederlaag bij Neerwinden.
Rechtse strijd in het konvent; verdeeld van gemeenteleden
6 April Comité du salut public. van 9 man; voorzitst verlamd door Gir.
Marat aangeklaagd. Commune eischt uitsloot der Girondynen. Marat vrijgesproken
Gevaar in de Vendée.
2 Juni Opstand in Parijs. Girondynen onder bescherming en uitgestooten
Nu einde reactievorm, groote arbeid begon. Comité dictatorsmacht
Treurig uitzicht gevaarlijk: aan alle grenzen vijandige legers, in Vendée 3 groote
legers Chouans à 12000 man. Bordeaux, Toulon Marseille Lyon opstand van Gir.
waarin zich royalisten dronzen. Girondijnen vluchtten, deel gevangen.
Voor vrede binnen: constitutie van '93, in paar dagen ontworpen; elke Fr. 21 jaar
oud is staatsburger met alle rechten; elke 1 Mei stemm 50 000 kiezers 1 afgev.
Deze vorm nat. verg. Hoogte gezag. Tegen elke wet veto v. meerderheid der kiesdistr.
Uitv. macht v. 21 leden. Recht op arbeid. — Nooit in werking; voortdoor gesuspendeerd
Vele Opgestane departt. kiezen nu zijde der convention; allen nemen comm. aan
Marat vermoord. In Vendée republ. verslagen; gruwel
Nieuwe massa oproep, algemeene geestdrift, millioen komt op
Comité bestond uit Barrère, Collot d'H, Billaud, St Just, Couthon, Hérault, Lindet, Carnot, Robespierre
Carnot organiseerde 1/4 leger. Lyon + Marseille veroverd en gebroken, Westermann
Marceau en Kleber verslaan Vendeërs. Terreurstelsel. Marie Ant, Barnave, de Girondijnen,
Egalité etc. Generaals krijgen bevel te overwinn. Carnot, Hoche; Toulon valt.

Toen eerste gevaar voorbij was, weer twisten. Robespierre Blindstaarden
op Pereau, republiek der deugd. Staat uiterste linkerzij onder Hébert
(ath. soc.) naar, ook gemaligde onder Danton. — Schrikbewind 3000 —
Arb. werden niet beter; gemaligde staat hoofd op nu gevaar voorbij
was; Robijs. valt; reactie begint. Jeunesse dorée. Girondijnen
heeren terug; royalistenleeds talrijker. Nu en dan opstanden arbeiders
door hongersnood. Bourgeois speculatie en weeldeverloon. reactie in provincies
Grondwet van '95: Directoire, beperkt bezitskiesrecht, vrees
voor royalisten, Reaktion. neijg der Beren
Econ. bet. van het leger; geroofde schatten Napoleon.
als boerenkeizer — breidt revol over Europa uit
Vele werken v. openbaar nut; wetboeken.

Realiter 1815 kon niet alles ongedaan maken.

223/26

De 19de eeuw

(Invloed van het opkomende kapitalisme. In Engeland en in Frankrijk)

Droomen en leuzen der revolutie tot andere werkelijkheid geworden

(vrijheid - ergste slavernij ; gelijkheid - massa ellende ; broederschap - concurrentie)

Deze ontnuchtering werd gecommentarieerd door de utopisten

Arb. klasse scheen redeloze verdrukte machteloze massa te zijn, met wie medelijden te hebben. Daarom te helpen, door betere mach. voor te slaan

Inzicht ontbrak in aard en drijfv. der revolutie ; meende idee over goede maatschappij ; was misleid, nu betere bedenken.

Later hardgevallen ; zij gaven eerste scherpe kritiek op wezen v. kapitalisme.

St Simon zag in Fr rev. klassenstrijd ; voorspelde politiek v. opgaan in economie.

Fourier scherpe, geestige treffende kritiek en spot op huichelarij en verrotting burgerl. moraal en geleerdheid. (Falanstères)

R. Owen Storm en drang in Engeland. Verwarring en verellendiging overal. Als zij jarig (vicieuse kringgang, lange werktijd, zee v. ellende)

Salariaat, heerlijk karakter ; machtelle orde te brengen ; katoenfabriek New-Lanark 1800-25 2500 arb. tot modelkolonie, zorgv. opvoed. - toch nog winst. Niet tevreden - zij zijn mijn slaven - geveltje produktieve kracht moet arbeiders dienen - communisme, technisch zuiver uitgedacht — en verguisd, nu hij prev. eig. godsd. aangreep. — verarmde door misluikte kolonies ; bleef invloed uitoefenen in Trade unionism, propag. cooperatieven, invloed op Engelsche arbeidersklasse.

Kritiek op utopisten geen revolutie van beneden, hopen op gezond verstand v. boven

Eerste Engelsche arbeidersbeweging Verzet, geheime bonden. Strijd voor Reform Bill 1831. ; heerschappij liberalisme nog erger. Burgeroorlog Polit. strijd afgewezen - 10 urendag. Chartisten beweging 1837 bijna revolutie Franse revolutie dempte Engelsche ; invoerij 10 uren wet.

Vereenigs arbeidersbew. en socialisme

Thet wetenschappelyk socialisme v. Marx en Engels

Kommunistisch manifest Geschiedenis is reeks van klassestryden.
Zoo bv. de Fr. revolutie. (thans niet uit maar 2 nieuwe klassen
Heeds meer uitten door ondergang kleinbedrijf; steeds zal kapitalistische
Concentratie heeneren; groote geschiedkundige rol der bourgeoisie.
Imperlyke bewerg kapit; zelfstaf smeedt zelfde wapenen tegen haar; klasse die ze voeren zal.
Geschiedkundige rol van de arbeidersklasse. Zy zal socialisme moeten
brengen als gevolg va haar klassestryd; daarmee heft ze elke
mogelykheid van uitbuiting op, en maakt door haar vrymaking de
geheele menschheid vrij. Prof. aller landen, vereenigt u
M. & E. dus niet nieuwe maatsch. inrichting uitgevonden, maar in de bestaande
maatsch. ontwikkt de krachten, die haar brengen zal.

Dit in 1847. En in 48 revolutie en eerste zelfst optreden der arb.
als klassepartij

Politieke gesch. voor 48. Genoeg ook door Fr rev. weggevaagd, om kapitalist
prod mogelyk te maken. Chruschtschew. reactie v. Heilig Verbond niet in staat
terug te draaien. Bourg. werd rijk, wilde ook politiek heerschen; inlichtingen
stonden arb. achter haar: Juli rev. 1830, Brusselsche rev. 1830; en eenvoud
18 jaar later. In Frankryk 30-48 corrupte groot financiers; in Duitschland
reaktion. beknompenterd. Na 40 begon industr. algemeen. Krisisjaar 47.
Industr. bourgeoisie in 48 macht veroverd. Feb rev. in Parys, Maart
in Berlyn en Weenen; Grondvestherrichting in Nederland
Maar in Parys staken de arbeiders zelfstandig op, evenals Berlyn
en Weenen zwichtten; bourg. bang; proletariersopstand Juni 48

verlaagde bevolking

Bourgeoisie krabbelde terug. In Frankryk liet ze toe, dat de boeren
(onder voor regime uitgezogen door hoge financiers) Napoleon III tot keizer
maakten. In Duitschland vrede met keizer en adel, die macht
grootendeels terugnam; zoover bourg het belasten kon. Ruwen dempen opstand in Polen en Hongarye, Engeland Ierse kern.
Na de krisis uit; in '50 opbloei en revolutie vrees voorby.
Bourg. betreedt aan rust
Vroede periode. Alle vluchtelyk in Londen samen; M en E ook; meester smeedden
plannen. Weinig nieuwerkers, kleinburgerlyk verzet en democratie
Mazzini, Rollin, Proudhon. M en E gingen studeeren. Langzaam verzameling
va arbeiders
De Internationale. in 1863 gesticht.

In Engeland na '48 valsvereenigingen tot groote ontwikkeling - Engeland
beheerschte wereldmarkt. Rumverige bijval in Fr. U. Zy kern van internat.
Daarby secties op vaste land. Propaganda vereenigingen waar M. zyn leer
inprentte en jongeren vormde.

Marxisten en Proudhonisten.
Strijd tusschen Marx en Bakoenin. Twee richtingen: anarchisme en
socialisme. B. uitbreidt Proudhon's economie en Stirner's individualisme.
Voorstelt en consekwentie burgerlyk denken; vryheid als centrum;
vrije oprichting tot produkt. cooperatie; kredietwezen gezag
staatsmacht de vijand; individualistisch, verdeeldheid; desorganisatie.
Eén: nieuwe wetenschap: vryheid relatief, burgerl. waarde; produktie
basis; collectief optreden; strakke organisatie.
Op congressen driewerf Fransche Proudhonisten overhand; eindelyk felle strijd Bakoenin 1868, Jura vleugel.
Politieke geschiedenis. Napoleon dreef naar avontuur. Politieke
kaart van Europa gewyzigd. Staten solider gevestigd. Italie 1;
Hoofd aan Rusland; Duitschland begon sterk industr. te ontwikkelen;
Bismarck, hoewel steeds in strijd met Bourg die hoofd was opstak, handelde
als haar agent, stootte Oostenryk af; liet Napoleon er in loopen

In Transv. vrije bourg. Leven va plezier; arb en kl-burgerij onteverde; vrankele troon; oorlog met Duitschland, Duitsche eenheid, noodig voor Duitsche bourgerisie.

Aan het slot klassebewust der arbeiders De Commune

gevolgen. voor 't eerst va arbeidersbewegs. Onmiddellijk gevolg: vervolging overal; Internationale viel 1872 Congres Haag.

Derde periode Alleenkoloniale overzee maatsc revolutie onmogelijk

Politiek tijd van rust. Rusland hegemonie. Alle kracht moest in Bovendien revolutie slaande legers

binnenlandsch werk liggen. Leering der commune.

Ontwikkeling der organisatie va de arbeidersklasse

Sociaal democratische partij. Doel veroveren der staatsmacht. Parlementaire weg in Duitschland proefhoudend; overal gevolgd. Bij wettelijke weg soc. vaart 't beste.

Programma algemeen kiesrecht als middel; overal eischen stellen, die positie der arbeiders verbeteren kunnen; deels uitvoerbaar, grotendeels propagandistisch. Eischen vrijheid propaganda, goed onderwijs, afschaffing militairisme, progressie belasting, landnationalisatie, uitgebreide arbeidswetgeving In alle besturende lichamen dringen; alle soort organisatie bevorderen.

Resultaat Haen partij in alle landen krachtig en toenemend, 10-30% vertegenwoordigen; elders strijd voor A.K. Anarchisme overal gebroken (Spanje); internat. congressen 1889-1900; centraal bureau. Voorp. Wet van Economische revolutie gaat zijn gang

Maatschappelijke en politieke gevolgen van verworden kapitalisme en opkomst socialisme

Arb. samengedrongen in groote fabrieken; klassebewustzijn en organisatie door discipline. Belang van gewapend opstand. voor hen weg. Kleinbedrijf, stazie, ook in ellendige positie; vaak proletarisch ook en bereiken door propaganda. Ook boeren bezinnen.

Oud liberalisme had staatsonthouding gepredikt, vrije concurrentie.

223/20

1ste Nieuw liberalisme. Tegenover onthulde misstanden deel der bourg. opgetreden met eisch arbeidersbestand te verbeteren. Deel later schieten om rest te houden (Kath soc: Radicaal; vrijzinnig) Gebrek aan inzicht; halfslachtigheid

2de kleinburgerlijke reactie. Kleinbedrijf ontevreden op grootbourgeoisie; wenscht vroeger tijd terug. Godsdienstige vorm; nationalisme; Antisemitisme; lezer vereering gevoed door grootbourgeoisie. Rol van koningschap.

Naaste toekomst. Vorige periode doorlopende crisis behalve laatste 5 jaar. Economisch-politieke veranderingen. Onderzag van Engeland en Frankrijk; opkomst Duitschland, Rusland, Amerika. Opkomst van brutale reactie. Acute crisis. Oorlog als 't snelle laat is. Strijd in Duitschland, in België, in Rusland.

De menschheid produceerde zonder het maatschappelijk arbeidsproces te kennen; dus evenmin bron der ellende en druk. De prod. kr. werkten als natuurkr., natuurdrijfkr., onbeteugeld, wijd onbegrepen. Gedachten verward en tegenstrijdig; godsdienst, kunst en wetenschap. Thans groeit inzicht in maatsch. proces, d.i. groei van maatschappelijk bewustzijn. Daardoor prod kr. te leiden, te beteugelen en te beheerschen. Daarmee, met planmatige organisatie v arbeid, wordt mensch met bewusten wil leider van zijn eigen lot, bevrijd; meester over natuur. Daarmee scheidt hij voorgoed uit dierenrijk.

maakt zijn geschiedenis